

**Campania de la Nistru a generalului cneaz A. M. Golițan
din anul 1769 și strategia Rusiei în relația cu Principatul Moldovei
la începutul războiului ruso-otoman din 1768-1774***

V. B. KAȘIRIN**

Războiul ruso-otoman din 1768-1774 (numit uneori primul război turcesc al Ecaterinei a II-a) a fost un moment de cotitură care a deschis o nouă epocă în istoria Moldovei și Valahiei și a relațiilor acestora cu Rusia. În timpul conflictului, pentru prima dată în istorie, trupele ruse au pus stăpânire, vreme de câțiva ani, pe teritoriile ambelor Principate Dunărene. În această perioadă, toate pământurile lor istorice, incluzând și cetățile turcești cu regiunile din preajmă – „raialele” (Chilia, Ismail, Brăila, Giurgiu și Turnu pe Dunăre, Hotin, Bender și Akkerman pe Nistru), precum și Bugeacul au fost, pentru o vreme, eliberate de sub supușenia Înaltei Porți. În urma acțiunilor armate și, uneori, măsurilor militare și administrative drastice ale comandamentului rus, printre care amintim aici distrugerea unor localități și schimbarea forțată a locului de trai, a fost inițiat un amplu proces de transformare etno-confesională a regiunii. Finalitatea acestuia a fost dispariția totală a populației musulmane, anterior destul de numeroase, la nord de Dunăre, și apariția în aceste regiuni a unor localități compacte cu elemente etnice noi (coloniști europeni, imigranți de dincolo de Dunăre).

În timpul războiului din 1768-1774, în Moldova și Valahia a fost instituită o administrație militară rusă, care și-a desfășurat activitatea în colaborare strânsă cu Divanurile celor două țări. Atunci, colectarea impozitelor și taxelor a fost optimizată, sistemul de recrutare a voluntarilor locului pentru armata rusă a fost ajustat, au fost efectuate primele recensăminte și ridicări topografice moderne pentru acea perioadă, au fost întocmite hărți geografice precise, planuri ale orașelor și

* Pentru varianta rusă a acestui studiu, V. B. Kașirin, *Днестровская кампания генерала князя А. М. Голицына 1769 г. и стратегия России в отношении княжества Молдавия в начальный период русско-турецкой войны 1768-1774 годов* [Campania de la Nistru a generalului cneaz A. M. Golițan din anul 1769 și strategia Rusiei în relația cu Principatul Moldovei la începutul războiului ruso-otoman din 1768-1774], în „Славяноведение” [Slavistică], nr. 1/2024, p. 5-30; DOI: 10.31857/S0869544X24010012. Autorul mulțumește și pe această cale colegului dr. Mihai Anatolii Ciobanu pentru traducerea studiului în română, pentru comentariile și completările prețioase. Opiniile exprimate în acest studiu aparțin în întregime autorului.

** Institute of Slavic Studies of Russian Academy of Sciences (Moscow, Russian Federation); e-mail: vbkashirin@mail.ru.

cetăţilor, descrieri militare şi statistice ale principatelor¹. Astfel, această primă perioadă îndelungată de timp (1769/1770-1774) în care Moldova şi Valahia s-au aflat sub stăpânire rusă a avut consecinţe politice şi psihologice profunde şi, împreună cu expediţia flotei ruse în Arhipelagul grecesc, din aceeaşi ani, a dat un impuls puternic întregului proces istoric de deşteptare naţională a popoarelor din regiunea balcano-dunăreană, luptei lor pentru crearea statelor independente şi continuării modernizării după modelul european.

Printre altele, anii primului război turcesc din domnia Ecaterinei a II-a au reprezentat vremea întâlnirii, cunoaşterii şi interacţiunii îndelungate dintre popoarele Imperiului Rus (în persoana celor care slujeau în Armata rusă) şi locuitorii Moldovei şi Valahiei. Aceste contacte au implicat toate categoriile sociale: atât pe cei din rândurile persoanelor cu stare – ne referim aici la comandamentul rus, marea boierime şi clerul autohton –, cât şi pe cei care alcătuiau pătura de jos, cu alte cuvinte, mulţimea personalului militar al unităţilor armate regulate şi neregulate ale Rusiei şi marea masă a locuitorilor celor două principate. Ca urmare, a fost acumulată o experienţă vastă şi versatilă de comunicare interetnică, în condiţii uneori extreme de război, epidemii de ciumă² şi alte dezastre. Au fost stabilite noi legături familiale şi profesionale, reînnoindu-se şi cele vechi; au fost puse în practică mecanisme diverse de loialitate şi cooperare; au fost dezvoltate tehnici şi metode specifice de comunicare socio-administrativă şi interpersonală; au fost formate modele comportamentale şi portrete psihologice ale percepţiei reciproce, cu elemente atât de cunoştinţe obiective valoroase, cât şi de stereotipuri etnice.

De un interes aparte este perioada de început a războiului ruso-otoman din 1768-1774, până la ocuparea de trupele ruse a celei mai mari părţi a Moldovei şi la momentul jurământului de credinţă depus de populaţia locului faţă de împărăteasa Ecaterina a II-a, în toamna anului 1769. Aceste evenimente au fost posibile ca urmare a campaniei militare complicate a Armatei I, aflată sub comanda generalului-şef, cneazul A. M. Goliţân, al cărei succes a alternat în unele momente şi care a durat din aprilie până în septembrie 1769. Acţiunile decisive ale campaniei la care ne referim au avut loc în preajma unei cetăţi otomane importante strategic, Hotin, aflată pe Nistru. Căderea acestei fortificaţii redutabile, după două asedii ruseşti nereuşite, a fost urmată de retragerea grabnică a turcilor din cea mai mare parte a Moldovei. Acţiunea a fost precedată de eforturi semnificative ale comandamentului rus în vederea stabilirii unor legături secrete cu reprezentanţii filoruşi ai boierimii şi ai clerului din Moldova. Astfel, evenimentele campaniei din 1769 reprezintă un preludiu important al ocupării Moldovei de trupele ruse. Ca urmare, cercetarea lor este necesară, întrucât înţelegerea

¹ Laurenţiu Rădvan, Mihai Anatolii Ciobanu, *Planurile oraşului Iaşi în arhive străine (1739-1833)/The city plans of Iaşi in foreign archives (1739-1833)*, Bucureşti/Heidelberg, Editura Dar Publishing/ Herlo Verlag UG, 2020.

² Sorin Grigoruţă, *Epidemiile de ciumă în Moldova la începutul secolului al XIX-lea. Studii şi documente*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2020, p. 24-25.

desfășurării ulterioare a conflictului armat este imposibilă fără cunoașterea evenimentelor menționate.

Totuși, istoria Moldovei și a Valahiei în timpul războiului din 1768-1774 și campania nistreană a cneazului A. M. Golițan nu au fost încă cercetate în mod satisfăcător. Primul și, în fapt, singurul studiu științific de istorie militară dedicat campaniei din 1769 este cel semnat de A. N. Petrov (1837-1900), publicat în 1866³. Autorul acestei lucrări, la acea vreme căpitan al Statului Major General, a fost un pionier în studierea diverselor documente aflate în arhiva Depozitului Militar-Topografic (ulterior Arhiva Militar-Științifică a Statului Major General) și, pe parcursul îndelungatei sale cariere științifice, a scris 14 volume privitoare la istoria celor patru războaie ruso-turce. Lucrarea clasică și fundamentală a lui Petrov despre războiul din 1768-1774 rămâne și astăzi de referință, atât ca monument al istoriografiei militare ruse, cât și ca sursă valoroasă de informații factuale privind desfășurarea războaielor ruso-turce din secolul al XVIII-lea. Cu toate acestea, chestiunile politicii rusești față de Moldova și Valahia l-au interesat prea puțin pe A. N. Petrov, mai ales că realitățile politice și sociale din principate îi erau, în mare măsură, necunoscute.

Și ulterior, cercetarea acestui conflict în istoriografia rusă a avut loc mai ales prin prisma analizei acțiunilor generalului-mareșal conte P. A. Rumeanțev-Zadunaiski, înlocuitorul lui Golițan în funcția de comandant suprem al Armatei I. În campania din 1769, Rumeanțev, până în luna august, a comandat trupele Armatei II din Ucraina, poziție în care nu s-a remarcat prin nicio acțiune de succes sau decisivă. Cu toate acestea, ori de câte ori a fost posibil, istoricii apologeti au lăudat înțelepciunea militară, previziunea și prudența lui Rumeanțev în timpul campaniei amintite, iar întreaga responsabilitate pentru dificultățile părții ruse a fost pusă pe seama cneazului Golițan, ale cărui acțiuni au fost prezentate într-un mod extrem de negativ⁴. În același timp, chiar dacă atât în Rusia prerevoluționară, cât și în URSS, au fost tipărite volume importante cu documentele lui P. A. Rumeanțev⁵, cele ale generalului-șef cneaz A. M. Golițan, din perioada campaniei anului 1769, nu au fost editate.

³ A. N. Petrov, *Война России с Турцией и польскими конфедератами. С 1769-1774 год* [Războiul Rusiei cu Turcia și confederații poloni. Din anii 1769-1774], tom I, *Год 1769* [Anul 1769], Sankt-Petersburg, Tipo. lui Eduard Veimar, 1866.

⁴ A se vedea, bunăoară, Iu. R. Klokman, *Фельдмаршал Румянцев в период русско-турецкой войны 1768-1774 гг.* [Feldmareșalul Rumeanțev în perioada războiului ruso-turc din anii 1768-1774], Moscova, Editura Academiei de Științe a URSS, 1951.

⁵ *Архив военно-походной канцелярии графа П. А. Румянцева-Задунайского* [Arhiva Cancelariei de război a contelui P. A. Rumeanțev-Zadunaiski], în „Чтения в Императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете” [Lecturi la Societatea Imperială de Istorie și Antichități Rusești a Universității din Moscova], partea I, cartea 1, Moscova, 1865, p. I-II, 1-270; *ibidem*, partea II, cartea 2, Moscova, 1865, p. 1-330; *Фельдмаршал Румянцев: Сб. документов и материалов* [Feldmareșalul Rumeanțev. Colecție de documente și materiale], redactor N. M. Korobkova, Moscova, Editura de Stat pentru literatură politică, 1947; *П. А. Румянцев* [P. A. Rumeanțev], II, alcătuitor E. P. Voronin, redactor P. K. Fortunatov, Moscova, Voenizdat, 1953.

Aspecte diverse ale politicii Rusiei față de Principatele Dunărene în preajma și în timpul războiului ruso-turc din 1768-1774 au fost tratate în cercetările istoricilor ruși, S. M. Soloviov, V. A. Uleanițki, E. I. Drujinina, L. E. Semionova și V. N. Vinogradov⁶, celor din RSSM și Republica Moldova, N. A. Mohov, I. V. Semionova, V. Tcaci, I. Duminica, precum și ale celor din România, A. D. Xenopol, N. Iorga, G. Bezviconi, S. [Al]. Vianu, M. Matei și alții⁷. Trebuie să amintim aici în mod special lucrările lui I. A. Kotenko despre colaborarea dintre ruși și moldoveni în timpul războiului din 1768-1774⁸. Kotenko a reușit

⁶ S. M. Soloviov, *История России с древнейших времен* [Istoria Rusiei din cele mai vechi timpuri], cartea XIV, tomurile 27-28, Moscova, Mâsli, 1965; E. I. Drujinina, *Кючук-Кайнарджийский мир 1774 года (его подготовка и заключение)* [Pacea de la Kuchuk-Kainarji din 1774 (pregătirea și încheierea acesteia)], Moscova, Editura Academiei de Științe a URSS, 1955; L. E. Semionova, *Княжества Валахия и Молдавия. Конец XIV – начало XIX в. (Очерки внешнеполитической истории)* [Principatele Moldova și Valahia. Sfârșitul secolului al XIV-lea – începutul secolului al XIX-lea], Moscova, Indrik, 2006; L. E. Semionova, V. N. Vinogradov, *Некоторые вопросы отношений между Россией и Дунайскими княжествами в XVIII – начале XIX в. в свете материалов советских архивов*, în vol. *Балканские исследования* [Unele aspecte ale relațiilor dintre Rusia și Principatele Dunărene în secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea în lumina materialelor din arhivele sovietice], vol. 8, *Балканские народы и европейские правительства в XVIII – начале XX в. (Документы и исследования)* [Populațiile balcanice și guvernele europene în secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XX-lea (Documente și studii)], Moscova, Nauka, 1982, p. 6-37.

⁷ N. A. Mohov, *Дружба ковалась веками (Молдавско-руско-украинские связи с древнейших времен до начала XIX в.)* [Prietenie încheată de-a lungul secolelor (Relațiile dintre Moldova, Rusia și Ucraina din cele mai vechi timpuri până la începutul secolului al XIX-lea)], Chișinău, Editura Știința, 1980; I. V. Semionova, *Россия и освободительная борьба молдавского народа против Османского ига (1769-1812)* [Rusia și lupta de eliberare a poporului moldovean împotriva jugului otoman (1769-1812)], Chișinău, Editura Știința, 1984; V. Tcaci, *Considerații privind poziția populației Moldovei față de războiul ruso-turc din 1768-1774*, în „Analele Asociației Naționale a tinerilor istorici din Moldova”, vol. X, 2012, p. 110-130; I. Duminica, *Voluntarii moldoveni și bulgari din armata rusă (sf. sec. XVIII – înc. sec. XIX): documente inedite*, în „Cohorta. Revistă de istorie militară”, nr. 1/2014, p. 20-37; N. Iorga, *Istoria armatei românești*, vol. II, București, Tipo. Cultura neamului românesc, 1919; Gh. G. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse (din cele mai vechi timpuri până la mijlocul secolului al XIX-lea)*, București, Academia Republicii Populare Române, Institutul de studii Româno-Sovietice, 1962; S. Vianu, *Din lupta poporului român pentru scuturarea jugului otoman și cucerirea independenței*, în „Studii. Revista de istorie și filosofie”, anul VI, nr. 2/1953, p. 65-95; M. D. Matei, *Despre poziția claselor sociale din Moldova și Țara Românească față de războiul ruso-turc din 1768-1774*, în „Studii. Revista de istorie și filosofie”, anul VI, nr. 3/1953, p. 53-77.

⁸ I. A. Kotenko, *Из истории освободительного движения в Молдавии в период русско-турецкой войны 1768-1774 гг.* [Din istoria mișcării de eliberare din Moldova în perioada războiului ruso-turc din 1768-1774], în „Ученые записки Тираспольского государственного педагогического института им. Т. Г. Шевченко” [Analele științifice ale Institutului Pedagogic de Stat din Tiraspol „T. G. Șevcenko”], vol. 3, 1957, p. 23-42; idem, *Из истории участия молдавских отрядов в русско-турецкой войне 1768-1774 гг.* [Din istoria participării trupelor moldovenești la războiul ruso-turc din 1768-1774], în vol. *Вековая дружба: Материалы научной сессии Института истории Молдавского филиала АН СССР, состоявшейся 27-29 ноября 1958 г.* [Prietenie seculară: materiale ale sesiunii științifice a Institutului de Istorie al Filialei Moldovene a Academiei de Științe a URSS, desfășurată în perioada 27-29 noiembrie 1958], redactori Ia. S. Grosul și N. A. Mohov, Chișinău, Editura Știința, 1961, p. 240-244.

să identifice și să folosească în lucrările sale un șir de documente importante păstrate în arhivele din Moscova. Teza sa de doctorat nu a fost însă publicată, iar postulatele rigide ale ideologiei dominante în acei ani au impus limite serioase în privința unei cercetări aprofundate a temei.

În general, până astăzi, niciun cercetător nu a reușit să studieze evenimentele care au avut loc în Moldova în 1768-1769 și campania militară a Armatei I condusă de A. M. Golițan, apelând simultan la documentele departamentelor militare și diplomatice ale Rusiei, păstrate în arhivele centrale din Moscova, și la o utilizare largă a surselor moldo-vlahe. Este de remarcat faptul că pentru Expediția din Arhipelagul grecesc există o istoriografie impresionantă, printre care remarcăm lucrările fundamentale recente semnate de G. L. Arș, I. M. Smileanska, E. B. Smileanska, M. B. Velijev și G. A. Grebenșcikova⁹, la elaborarea cărora s-a folosit un material documentar bogat și care demonstrează convingător importanța realizărilor militare și politice ale Rusiei în timpul aceluiași război. Prin contrast, în cazul conflictului ruso-turc, se remarcă mai ales studiarea precară a acțiunilor armate terestre și a relațiilor dintre eforturile militare, politico-diplomatice, de cercetare și administrative ale conducerii ruse în raport cu Principatele Dunărene.

Acest studiu reprezintă o încercare de a analiza cele mai importante evenimente ale campaniei nistrene din 1769, specificul strategiei cabinetului din Sankt-Petersburg și al comandamentului Armatei I, precum și de a evidenția legătura dintre desfășurarea operațiunilor de la Nistru și reacția politică a Petersburgului față de acestea. De asemenea, vom cerceta evoluția interacțiunii dintre comandamentul rus, elita și populația Principatului Moldovei până la cucerirea sa de către trupele ruse. La redactarea acestei lucrări, principalele surse folosite sunt documentele nepublicate și, prin urmare, puțin cunoscute specialiștilor, din fondul Arhivei Militar-Științifice de la RGVIA, în primul rând, rapoartele cneazului A. M. Golițan adresate împărătesei, copiile scrisorilor acesteia adresate cneazului, precum și materialele schimbului epistolar de serviciu dintre Golițan și subordonatul său, generalul-maior cneaz A. A. Prozorovski, în acea perioadă comandant al corpului de avangardă al Armatei I. De asemenea, au fost utilizate documente referitoare la detașamentele de cavalerie și la ofițerii care au pătruns în adâncimea teritoriului Moldovei, relaționând cel mai activ cu populația locală și cu reprezentanții partidei filoruse.

⁹ G. L. Arș, *Российские эмиссары в Пелопоннесе и Архипелагская экспедиция 1770-1774 годов* [Emisarii ruși în Peloponez și expediția în arhipelag din 1770-1774], în „Новая и Новейшая история” [Istorie modernă și contemporană], nr. 6/2010, p. 60-72; idem, *Россия и борьба Греции за освобождение: от Екатерины II до Николая I: Очерки* [Rusia și lupta Greciei pentru eliberare: de la Ecaterina a II-a la Nicolae I: studii], Moscova, Indrik, 2013; I. M. Smileanskaia, M. B. Velijev, E. B. Smileanskaia, *Россия в Средиземноморье. Архипелагская экспедиция Екатерины Великой* [Rusia în Mediterana. Expediția din Arhipelag a Ecaterinei cea Mare], redactor coordonator E. B. Smileanskaia, Moscova, Indrik, 2011; G. A. Grebenșcikova, *Балтийский флот в период правления Екатерины II* [Flota baltică în perioada domniei Ecaterinei a II-a], Sankt-Petersburg, Nauka, 2007.

Anterior declanşării războiului cu Imperiul Otoman din 1768-1774, Principatul Moldovei a constituit de două ori subiectul atenţiei strategice şi a unor eforturi considerabile din partea Imperiului Rus: în preajma şi în timpul campaniei de la Prut a lui Petru I şi în perioada războiului ruso-otoman din anii 1736-1739. În ambele cazuri, trupele ruse au intrat în Moldova de trei ori, de fiecare dată pentru perioade destul de scurte. Imediat după bătălia de la Poltava, un detaşament al brigadierului G. I. Kropotov, trimis de ţar în urmărirea lui Carol al XII-lea, a trecut hotarul nordic al Moldovei şi, la 23 septembrie 1709¹⁰, în preajma Cernăuţilor, a atacat şi forţat capitularea detaşamentului suedezo-zaporojean al lui Axel Gyllenkrok, trimis de rege pentru a-şi uni forţele cu corpul suedez din Polonia¹¹. Apoi, în vara anului 1711, a avut loc mai puţin fericita campanie de la Prut a lui Petru I, în timpul căreia Armata rusă s-a aflat în Moldova circa două luni, în iunie şi iulie, iar avangarda rusă a ajuns până la Brăila¹². În sfârşit, în vara anului 1739, armata rusă, sub comanda generalului-feldmareşal Burkhard Christoph von Münnich, a trecut Nistrul, a înfrânt forţele principale ale turcilor în bătălia de la Stăuceni (17 august), a pus stăpânire pe cetatea Hotin, cedată de turci fără luptă la 19 august, iar în 1 septembrie avangarda rusă a intrat în capitala Moldovei, Iaşi¹³. Dar, ca urmare a semnării Păcii de la Belgrad, acţiunile militare au fost stopate şi, la sfârşitul anului 1739, ultimele unităţi ale trupelor ruse au părăsit Moldova, şederea lor aici durând, de această dată, patru luni.

Chiar dacă trupele ruse s-au aflat în Moldova pentru perioade scurte de timp, campaniile anilor 1711 şi 1739 au favorizat consolidarea legăturilor ruso-

¹⁰ Datele de zi din acest studiu sunt pe stil vechi.

¹¹ *Vezi Письма и бумаги императора Петра Великого* [Scrisorile şi documentele lui Petru I], tom 9, *Январь-декабрь 1709 г.* [Ianuarie-decembrie 1709], vol. 1, Moscova/Leningrad, Editura Academiei de Ştiinţe a URSS, 1950, p. 410-411; *ibidem*, vol. 2, Moscova, Editura Academiei de Ştiinţe a URSS, 1952, p. 1289-1293.

¹² Pentru campania de la Prut, *vezi A. Z. Mâşlaevski, Война с Турцией 1711 года. (Прутская операция). Материалы, извлеченные из архивов: Государственного, Военно-Ученого, Главного Морского, Канцелярии Военного Министерства, С.-П.-Б. Артиллерийского Музея, Рижского Генерал-Губернаторского, Академии Наук и Рукописного Отделения С.-П.-Б. Императорской Публичной Библиотеки / Издание Военно-Ученого Комитета Главного Штаба* [Războiul cu Turcia din 1711 (operaţiunea de la Prut). Materiale extrase din arhivele: de Stat, Militare-Ştiinţifice, Maritime, Cancelaria Ministerului Apărării, S.-P.-B. Muzeului de Artilerie, Guvernatorului General din Riga, Academiei de Ştiinţe şi Departamentului de Manuscrise al Bibliotecii Publice Imperiale din S.-P.-B. / Ediţia Comitetului Militar Ştiinţific al Statului Major General], în vol. *Сборник военно-исторических материалов* [Colecţie de materiale militare şi istorice], vol. XII, Sankt-Petersburg, 1898; Ia. E. Vodarski, *Загадки Прутского похода Петра I. 1711 год* [Enigmele campaniei lui Petru I la Prut. Anul 1711], Moscova, Nauka, 2004; V. A. Artamonov, *Русско-турецкая война 1710-1713 гг.* [Războiul ruso-turc din 1710-1713], Moscova, Kucikovo pole, 2019.

¹³ A. K. Ваюв, *Русская армия в царствование императрицы Анны Иоанновны. Война России с Турцией в 1736-1739 гг.* [Armata rusă în timpul domniei împărătesei Ana Ioannovna. Războiul Rusiei cu Turcia în perioada 1736-1739], tom II, Sankt-Petersburg, Electo-Tip. lui N. Ia. Stoikova, 1906, p. 225-249.

moldave, deși pentru populația principatului a urmat o persecuție accentuată din partea autorităților otomane. În timpul acestor războaie, comandamentul armatei ruse a dobândit cunoștințe practice despre geografia, populația și situația politică din Moldova și a stabilit legături cu reprezentanții elitei locale. Cu toate acestea, în timpul celor trei decenii scurse între războaiele lui Münnich și Rumeanțev cu Turcia¹⁴, datele de care dispunea conducerea rusă despre Moldova nu mai erau, în parte, actuale. Colegiul de Stat al Afacerilor Străine nu avea un reprezentant diplomatic oficial în Principatele Dunărene și trebuia să trateze majoritatea chestiunilor oficiale prin intermediul misiunii ruse de la Constantinopol. Sursele de informații despre principate erau insuficiente, iar vechile legături politice și de agenție slăbiseră și fuseseră întrerupte. Bunăoară, în anii 1740 au încetat, inclusiv din motive de economie, relațiile autorităților ruse cu informatorii de rang înalt din regiunile nordice ale Moldovei – serdarul Lupu Anastasie și pârcălabul cetății de la hotar, Soroca, Andronic Varfolomeu¹⁵.

În perioada campaniilor militare precedente, din 1711 și 1739, și a emigrării forțate care a urmat, în Rusia s-a stabilit și a intrat în slujbă un număr considerabil de reprezentanți atât ai regimentelor de stegari și husari moldoveni, cât și ai boierimii locale. Potrivit petiției cneazului Constantin A. Cantemir, după războiul din 1736-1739, acesta a dus în Rusia Mică 1.030 de persoane „de cinuri diferite, slujitori în armată”, care au făcut parte din corpul moldovenesc, precum și 40 de persoane „din șleahă moldovenească”, fără a-i lua în considerare pe cei care intraseră anterior în slujba rușilor¹⁶. În 1752, Regimentul moldovenesc de husari număra nu mai puțin de 3.000 de suflete – oșteni și membri ai familiilor lor¹⁷. Astfel, înainte de izbucnirea războiului din 1768-1774, în Rusia se afla o diasporă moldovenească destul de numeroasă, direct implicată în serviciul militar. Însă, în pofida celor semnalate, nu există informații privitoare la vreo încercare de a folosi această resursă umană într-o acțiune politică, de recunoaștere sau de altă natură, în chestiunea Principatelor Dunărene în anii din preajma războiului.

Eforturile politicii externe ruse în perioada dintre sfârșitul Războiului de Șapte Ani și începutul războiului cu Turcia, în 1768, au fost îndreptate spre rezolvarea chestiunii statornicirii dominației imperiului în teritoriile Rzeczpospolitei. Intrarea trupelor rusești în Polonia, în 1767, și, mai ales, declanșarea acțiunilor active împotriva Confederației de la Bar, în primăvara anului 1768, în voievodatele Podolsk și Rus, în preajma hotarului cu Moldova, au reprezentat o sursă de tensiuni grave între Rusia și autoritățile Principatului Moldovei. În acel moment,

¹⁴ Războiul lui Münnich – denumirea informală a războiului din anii 1736-1739; Războiul lui Rumeanțev – pentru cel din anii 1768-1774. Sunt numite astfel după cei mai importanți comandanți ai Armatei ruse.

¹⁵ Despre aceasta, vezi AVPRI (Arhiva de Politică Externă a Imperiului Rus), fond 89, inv. 89/1, dosar 52, f. 1-20; D. P. Bogdan, *Legăturile serdarului Lupu Anastasă cu rușii (1721-1751)*, în SMIM, vol. II, 1957, p. 345-389.

¹⁶ RGVIA (Arhiva Militar-Istorică de Stat a Rusiei), fond 10, inv. 2/109, dosar 18, f. 86 v.

¹⁷ *Ibidem*, f. 120.

pe tronul principatului se afla Grigore Ioan Callimachi (1735-1769), reprezentant al unei familii moldo-fanariote cunoscute, care a condus Moldova de două ori, în anii 1761-1764 și 1767-1769, care niciodată nu a manifestat simpatii proruse¹⁸. La începutul anului 1768, din proprie inițiativă, domnul a ales calea înrăutățirii relațiilor cu Rusia, poruncind arestarea unor supuși ruși, reali sau presupuși, precum și a unor ofițeri retrași din serviciul militar, bănuți de spionaj (A. Iankorov, D. Cernokapțev, N. A. Karazin). Cel puțin unul dintre aceștia, un anume Aleksei Iankorov, a fost executat public în Iași¹⁹. În urma scandalurilor de spionaj și a incidentelor de la hotar, care au avut loc în primăvara – începutul verii anului 1768, relațiile dintre Rusia, domnul Moldovei și partida care-l sprijinea au fost serios afectate. În același timp, partea rusă nu a reușit să stabilească legături politice cu partida filorusă de opoziție, destul de numeroasă, din care făceau parte boieri și clerici.

Războiul, al cărui pretext principal l-a constituit incidentul de la Balta din 18 iunie 1768, a fost declarat oficial Rusiei de Înalta Poartă în cadrul audienței festive din sala Marelui Divan, la data de 25 septembrie (6 octombrie) 1768. Cabinetul din Petersburg a sperat până în ultima clipă că va reuși să evite conflictul armat cu Imperiul Otoman sau, cel puțin, să amâne începerea ostilităților pentru o dată ulterioară. În consecință, Rusia nu era pregătită pentru război, nici din perspectiva concentrării trupelor, nici în privința planurilor militar-strategice și politice elaborate la acel moment. Aceste planuri au fost întocmite în grabă, discutate și aprobate în cadrul primelor ședințe ale Consiliului Înaltei Curți, înființat în noiembrie 1768, cel mai înalt organism colegial de coordonare a eforturilor militare și politice ale imperiului beligerant.

La ședința Consiliului din 6 noiembrie, Ecaterina a II-a a făcut cunoscută decizia sa privind numirea comandanților: „corpul ofensiv” (viitoarea Armată I) a fost încredințat generalului-șef cneaz A. M. Golițan, iar corpul „defensiv” (viitoarea Armată II), care avea misiunea apărării Ucrainei, generalului-șef conte P. A. Rumeanțev²⁰. Aceste numiri reflectau suficient de bine raportul forțelor și echilibrul influenței celor două partide de la Curte. Golițan se orienta

¹⁸ Despre acesta și neamul său, vezi A. D. Xenopol, *Istoria și genealogia Casei Callimachi*, București, Tipografia Curții Regale, F. Göbl fii, 1897.

¹⁹ Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. VII, 1750-1818, culese de Eudoxiu ~, București, Stabilimentul în Artele Grafice Socec, Sander & Teclu, 1876, p. 56-57, nr. XLV; Hurmuzaki – Tocilescu – Odobescu, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, Supliment I, vol. I, 1518-1780, București, 1886, p. 758, nr. MLXXIX; Nicolae Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului*, vol. I, București, Imprimeria Statului, 1895, p. 399; A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 63-64; Joseph von Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches, größentheils aus bisher unbenützten Handschriften und Archiven*, Bd. 8, *Vom Belgrader Frieden bis zum Frieden von Kainardsche. 1739-1774*, Pesta, 1832, p. 310-311.

²⁰ *Архив Государственного совета* [Arhiva Consiliului de Stat], tom I, *Совет в царствование императрицы Екатерины II-й (1768-1796 гг.)* [Consiliul în timpul domniei împărătesei Ecaterina a II-a (1768-1796)], Sankt-Petersburg, Tipografia celei de-a doua Secții a Cancelariei Majestății Sale Imperiale, 1869, col. 8.

mai ales spre gruparea fraților Orlov și a aliatului lor, în anumite situații, vicepreședintele Colegiului Militar, contele Z. G. Cernășev, în timp ce Rumeanțev – fapt reflectat pe deplin în scrisorile sale către N. I. Panin – era atașat, în acea perioadă, partidei celui din urmă. Atât instituirea Consiliului colegial, cât și faptul că forțele armate principale fuseseră încredințate lui Golițan arată limpede slăbirea influenței lui N. I. Panin și a grupării sale la Curte, probabil și ca urmare a faptului că șeful Colegiului Afacerilor Străine permisesese declanșarea războiului cu Imperiul Otoman.

Documentar, planurile strategice adoptate pentru campania din 1769 au fost înregistrate sub forma proceselor-verbale ale Consiliului și a rescripturilor corespunzătoare ale împărătesei adresate ambilor comandanți supremi. În ceea ce privește acțiunile viitoare ale „corpului ofensiv” (Armata I), acestea îmbinau, în mod paradoxal, elemente ale unei strategii defensive prudente cu trăsături de-a dreptul aventuroase. Principala sarcină a armatei era prevenirea intrării turcilor în Polonia și a joncțiunii lor cu confederații de la Bar. Intrarea trupelor ruse pe teritoriul Moldovei nu era nicicum preconizată; ea era descrisă doar ca fiind permisă și de dorit în anumite condiții favorabile. În orice caz, nu era vorba de un atac în profunzimea teritoriului principatului, ci despre acțiuni limitate („incursiuni”) în apropierea frontierei, de-a lungul Nistrului. Principalul obiectiv al posibilelor operațiuni ofensive era cetatea Hotin, situată pe Nistru, cel mai puternic avanpost otoman de la frontiera moldo-polonă. În acest caz, acțiunile comandantului rus depindeau de rapiditatea concentrării trupelor și de efectivele disponibile, precum și de direcția operațiunilor inamicului:

Dacă, potrivit unor știri de încredere, se adevărește că armata turcă este puțin numeroasă sau nu este adunată întru-totul și, prezumtiv, un avantaj asupra acesteia este posibil, atunci, în astfel de circumstanțe, să se încerce incursiuni asupra acesteia și cucerirea Hotinului²¹.

Cu toate acestea, niciun document director nu recomanda modalități specifice de cucerire a acestei cetăți, mai ales că un asediu metodic al fortificației, conform sistemului Vauban, nu era posibil, în primul rând din cauza lipsei totale de pregătire pentru transportarea parcului de artilerie de asediu din Kiev. În schimb, lui Golițan i s-a ordonat să cucerească Hotinul printr-o metodă de o anumită „șiretenie militară”, lăsată la alegerea și discreția sa:

Va fi deja o chestiune de sânguință și pricepere patriotică a dumneavoastră de a face pe acea parte a Nistrului tot felul de recunoașteri asupra inamicului, încercând să-l atacați în părți mărunte, în locurile de încartiruire, să-l obosiți și să-l bateți, și, mai ales, doar dacă va fi posibil, să puneți stăpânire pe orașul Hotin prin vreo șiretenie militară, căci acesta este slab fortificat și, până acum, ca să spun așa, deschis din toate părțile²².

²¹ *Ibidem*, col. 6.

²² RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 102 v.

Cu alte cuvinte, rezultatul principalei şi celei mai complexe întreprinderi militare din întreaga campanie a depins de factori care nu puteau fi calculaţi şi prevăzuţi cu exactitate. Astfel, planul militar-strategic rus pentru întreaga campanie din 1769 era viciat prin însăşi natura sa. La începutul anului 1769, Ecaterina a II-a a aprobat, simultan cu proiectul expediţiei din Arhipelag, şi proiectul de creare a unei misiuni secrete, propus de subcolonelul de cavalerie în retragere N. A. Karazin şi susţinut de P. A. Rumeanţev şi N. I. Panin. Acesta prevedea organizarea unei revolte antiotomane în Principatele Dunărene şi se bizuia pe cunoştinţele personale şi înţelegerile preliminare ale lui Karazin cu ierarhi şi boieri influenţi din Valahia. Era preconizată distribuirea unui manifest cu îndemnul la revoltă şi în rândul locuitorilor Moldovei. Totuşi, la început, întregul proiect a avut caracterul unei aventuri aproape sinucigaşe şi fără speranţă, depinzând în întregime de norocul iniţiatorului său, care şi-a asumat un risc personal considerabil²³. Este important să subliniem faptul că locul central în proiectul lui Karazin îl ocupa Muntenia, mai îndepărtată, în timp ce pentru Moldova nu existau planuri speciale elaborate înainte de începerea campaniei din 1769.

Operaţiunile militare active ale unităţilor de avangardă de la graniţa cu Moldova au început încă din februarie 1769, la doar câteva zile după încheierea raidului de amploare al forţelor principale ale Hanatului Crimeii, conduse de hanul Qırım Giray, asupra provinciei ruse Elisavetgrad (fosta Noua Serbie). În acel moment, în vasta zonă a voievodatelor Podolsk şi Rus din Polonia se afla corpul de avangardă al trupelor ruse, parte a Armatei I, comandat de generalul-maior cneaz A. A. Prozorovski (1733-1809), viitor feldmareşal. Anterior începerii campaniei din 1769, în opinia lui Prozorovski, obiectivul principal îl constituia distrugerea punctelor de sprijin ale Confederaţiilor de la Bar şi a depozitelor de provizii ale turcilor de pe ambele maluri ale Nistrului, în apropiere de Hotin şi Soroca, adică de-a lungul fruntariilor nordice ale Principatului Moldovei.

Profitând de scurta oportunitate a traversării Nistrului pe gheaţă, partidele de cavalerie (unităţi mărunte cu sarcini independente) ale corpului lui Prozorovski au efectuat o serie de lovituri coordonate, pe parcursul mai multor zile, în regiunea Soroca – Otaci, pe o linie de peste 50 de kilometri întindere. La 16 februarie, detaşamentul subcolonelului I. F. Brink, împreună cu însuşi generalul Prozorovski, a intrat în târguşorul Iampol şi, trecând Nistrul, a ocupat un sat moldovenesc situat chiar vizavi. Numele acestuia nu apare în documente, însă, conform hărţilor geografice, putem afirma că este vorba de Cosăuţi, cunoscut de la începutul secolului al XVI-lea, moşie a Episcopiei din Huşi. Aici, localnicii, conduşi de starostele lor, s-au prezentat înaintea lui Prozorovski şi l-au informat despre dorinţa de strămutare în Rusia, pentru propria lor siguranţă. Prozorovski şi-a dat acordul şi, din proprie iniţiativă, le-a propus să se mute în limitele provinciei

²³ Pentru informaţii detaliate, vezi V. B. Kaşirin, *Освободитель Бухареста: Тайный эмиссар Екатерины II подполковник Назар Каразин (1731-1783)* [Eliberatorul Bucureştiului: emisarul secret al Ecaterinei a II-a, locotenent-colonelul Nazar Karazin (1731-1783)], Moscova, Indrik, 2022.

Elisavetgrad, devastată de tătari. Ulterior, au fost trimiși acolo și alți moldoveni care fugiseră din principatul răvășit de trupele turcești și de incursiunile tătarilor. Prin stabilirea acestor moldoveni în posesiunile rusești a fost alcătuit un nou regiment moldovenesc de husari.

Raportul lui Prozorovski către cneazul A. M. Golițan ne transmite detalii remarcabile despre comunicarea sa cu starostele din Cosăuți:

Și cum am considerat necesar să ard acest sat, eu i-am anunțat că, dacă nu au plecat cu totul, să aleagă în cele din urmă, și că eu nu fac aceasta întru nevoia lor, ci pentru ca turcii să nu aibă adăpost; drept pentru care ei, după ce în cele din urmă au ales, nelăsând armata mea la această trudă, ei înșiși i-au dat foc, fapt prin care Excelența Voastră poate înțelege cât de mare este atașamentul lor față de noi²⁴.

Printre altele, starostele de Cosăuți a relatat că „are poruncă de la domnul său ca, la apropierea armatei noastre, să ajute la toate și să fie de partea noastră”²⁵. Informația a stârnit un interes deosebit din partea comandantului-șef al Armatei I, care l-a însărcinat pe Prozorovski să încerce să trimită un spion pentru verificarea autenticității celor spuse de staroste și deschiderea unei căi de comunicare cu domnul Moldovei²⁶. Partea rusă nu a reușit, în acel moment, să confirme informația, iar Grigore Callimachi a fost considerat mereu ostil de comandamentul rus.

În aceleași zile, unități ale corpului lui Prozorovski au atacat, în mod coordonat, alte localități moldovenești de la Nistru. În dimineața zilei de 17 februarie 1769, căpitanul de husari K. Palalov, cu 300 de cazaci de pe Don, trecând prin Țechinovca, a traversat Nistrul pe gheață și a intrat în târgul Soroca, important punct de vamă al Moldovei. Acolo a înfrânt un detașament inamic de mici dimensiuni și a luat în captivitate nouă turci și șapte confederați, inclusiv doi colonei. Tot atunci a fost distrusă și marea magazie de provizii înființată de turci, iar Soroca a fost incendiată în întregime. În zorii zilei de 18 februarie, o unitate a căpitanului de husari G. Gangheblov a ocupat Moghilău, iar căpitanul V. Totovici, cu o sută de cazaci, a trecut Nistrul și a ocupat amplasamentul vizavi de satul moldovenesc Otaci. Turcii, aflați în sat, au încercat să se apere și, ca urmare, localitatea a fost arsă în totalitate. După aceste acțiuni, detașamentele de cavalerie rusă s-au retras pe malul stâng al Nistrului²⁷.

Așadar, în februarie 1769, acțiunile trupelor ruse au afectat sensibil, pentru prima oară pe durata conflictului, chiar teritoriul Moldovei, în contextul în care niciodată până atunci soldații ruși nu au fost nevoiți să devasteze localitățile moldovenești. Generalul Prozorovski a încercat limitarea acestor acțiuni devas-

²⁴ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1825, f. 289-291.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, f. 288 r.-v.

²⁷ *Ibidem*, f. 289-291; pentru aceasta, vezi și *Записки генерал-фельдмаршала князя Александра Александровича Прохоровского (1756-1776)* [Notele generalului-feldmareșal prinț Alexandru Alexandrovici Prozorovski (1756-1776)], Moscova, Redacția Almanahului Arhiva Rusă, 2003, p. 210.

tatoare la strictul necesar din punct de vedere militar, ținând seama și considerente de oportunitate politică. El îi raporta cneazului Golițan:

Alte sate de pe malul Nistrului nu am incendiat, căci nu am considerat necesar, pentru a nu întrista acea nație, iar împotriva Moghilăului am incendiat, până la ultima gospodărie, satul Otaci, dar peste tot cu aceeași constatare că, înainte de toate, proprietarilor li se va ordona să părăsească casa cu toată averea lor²⁸.

În ziua capturării Otaciului, 18 februarie, Prozorovski însuși a trecut pe malul moldovenesc al Nistrului pentru recunoaștere. Aici, cu intenția de a se supune rușilor, i s-au prezentat „arnăuți bulgari călare, de legea [religie – n.n.] noastră, nouă persoane, dintre care unul era stegar, și au adus steagul lor”²⁹. Din acel moment, Prozorovski, cu permisiunea și sprijinul deplin al lui Golițan, a inițiat o acțiune sistematică de atragere de partea armatei ruse a arnăuților aflați în slujba domnului Moldovei³⁰. Încă de la începutul lui februarie 1769, primind rapoartele spionilor despre recrutarea „husarilor” de către domnul moldovean, Prozorovski propusese să fie aleși câțiva bărbați „de aceeași nație dintre husarii noștri vechi și de încredere”, care să fie deghizați în „haine simple”, pentru a se înrola în această formațiune armată și a iniția acțiuni menite să o destrame³¹.

Unul dintre acești husari moldoveni a reușit să ia legătura cu episcopul Dosithei Herescu (circa 1710-1789) de Rădăuți, la acea vreme unul dintre cei mai influenți ierarhi din nordul Moldovei. La început, arhiereul l-a privit cu suspiciune pe emisarul comandantului rus: „Doar că el nu voia să-l creadă fără o formă scrisă, temându-se că era vreun trimis din partea turcilor pentru încercarea gândurilor sale adevărate”³². Ca urmare, Prozorovski l-a trimis din nou pe același husar la Rădăuți, punându-i la dispoziție un „formular scris” corespunzător și, din proprie inițiativă, i-a promis fratelui episcopului Dosithei, în conformitate cu dorința acestuia, un grad de ofițer într-unul dintre regimentele de husari ale armatei ruse. La 12 martie, Prozorovski a raportat despre revenirea husarului din misiunea încredințată. Este de remarcat faptul că, pentru a-și îndeplini misiunea, acest curier secret a trebuit să parcurgă în mod repetat o distanță de sute

²⁸ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1825, f. 289-291.

²⁹ *Ibidem*; vezi și *Записки генерал-фельдмаршала*, p. 210.

³⁰ V. B. Kaşirin, «А называть можно их арнаутами»: к вопросу о появлении иррегулярных формирований из уроженцев Дунайско-Балканского региона в русской армии в начале войны с Турцией 1768-1774 гг. [„Și îi putem numi arnăuți”: despre apariția formațiunilor neregulate alcătuite din localnici din regiunea Dunării și Balcanilor în armata rusă la începutul războiului cu Turcia din 1768-1774], în vol. *Славяне и Россия: Балканы в вихре национально-освободительных движений (К 200-летию начала Греческой революции 1821-1829 гг.)*. Колл. Монография [Slavii și Rusia: Balcanii în vârtejul mișcărilor de eliberare națională (Cu ocazia împlinirii a 200 de ani de la începutul Revoluției grecești din 1821-1829). Monografie colectivă], redactor responsabil S. I. Dancenکو, Moscova, Institutul de Slavistică al Academiei de Științe a Rusiei, 2022, p. 78-102.

³¹ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1825, f. 201-202 v., 207.

³² *Ibidem*, f. 294.

de verste între mănăstirea Bogdana din Rădăuți și cartierul principal al lui Prozorovski, trecând printr-un teritoriu ocupat de trupele inamice și fiind expus unui pericol de moarte. Potrivit trimisului, de această dată episcopul Dosithei, citind scrisoarea generalului-maior, a plâns și și-a dat acordul deplin pentru colaborarea cu comandamentul rus și transmiterea unor informații despre inamic. Și, remarcabil, Prozorovski declara că acesta „mi-a spus să cer, cât mai curând, să vin în Moldova cu oaste, căci oastea turcă era foarte puțină, iar proviant și furaje erau destule”³³. Episcopul de Rădăuți a propus ocuparea cât mai grabnică a Moldovei, înainte de sosirea forțelor principale turcești, care ar fi devastat țara, declarând cu patos: „[...] ultimul avut ce avem vom da cu bucurie armatei ruse”³⁴. Cu toate acestea, în acea etapă a campaniei, intrarea armatei ruse în interiorul Moldovei nu era fezabilă, iar declarațiile verbale ale episcopului Dosithei nu puteau fi considerate un angajament cert privind aprovizionarea trupelor ruse cu provizii și furaje.

Tot atunci, în februarie 1769, Prozorovski, cu ajutorul unui anume „prieten de-al său polonez bine intenționat”, a intrat în relație cu doi reprezentanți cu oarecare influență ai administrației civile moldovenești din ținuturile de nord – ispravnicul ținutului Soroca, paharnicul Imbault, și starostele de Cernăuți, Jorji³⁵. Primul dintre aceștia a fost o personalitate cu adevărat remarcabilă, cunoscută și din sursele moldovenești. Leon Imbo, același cu Léon d’Ymbault de Manthay (circa 1700-1781), descendent al micii nobilimi franceze, s-a născut în vestul Greciei, pe un teritoriu controlat de Veneția. A studiat la mănăstirea capucinilor din Pera, apoi a slujit ca dragoman al misiunii franceze din Constantinopol, iar ulterior, în aceeași calitate de interpret, domnilor Moldovei. În Moldova a îndeplinit diverse misiuni diplomatice și a ocupat, de-a lungul timpului, mai multe dregătorii. În anii 1750-1760 a fost căpitan și ispravnic de Soroca. Potrivit declarațiilor sale, ar fi fost și căpitan al gărzii domnești din Iași³⁶.

Într-o scrisoare adresată lui Prozorovski în limba franceză, la 7 februarie 1769, Imbo relatează că, anterior, în vremea contelui A. I. Osterman, prestase servicii guvernului rus în calitate de agent secret, pentru care primise chiar un brevet pentru gradul de „secretar” (unul dintre cinurile inferioare ale slujbei de stat din Rusia). Imbo își oferea acum serviciile comandamentului rus ca informator secret, cerând în schimb garanții de securitate pentru el și familia sa, în special posibilitatea de a călători liber în Polonia³⁷. Este demn de remarcat faptul că cneazul A. M. Golițan a cerut Sankt-Petersburgului verificarea infor-

³³ *Ibidem*, f. 398-406.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Care poate fi Enacachi Milo, francez grecizat. Prenumele său, Enacachi este o formă a lui Ene, Ioan. Or, rușii, probabil, au înțeles greșit antroponimul francez Jean sau o formă de-a sa, Jeannot, Jeanot, Janot etc. Pentru Milo, vezi Gh. Sibechi, *Contribuții documentare: Enache Gane, Nicolae Dimachi, Matei Milo*, în ALIL, XXVII, 1979-1980, p. 166-168.

³⁶ Pentru alte date, vezi Alina Felea, *Câteva date despre familia Imbault*, în „Tyragetia”, s.n., II [XVII], 2008, nr. 2, p. 137-140.

³⁷ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 273-274.

maţiilor despre serviciile aduse de Imbo Imperiului Rus, acţiune care s-a dovedit dificilă: „Au fost cercetate registrele dosarelor păstrate la Colegiul Afacerilor Străine, dar, ca urmare a caracterului succint al conţinutului acelor registre, nu a fost găsită nicio informaţie despre acest Imbolt”³⁸, iar examinarea dosarelor de arhivă ar fi necesitat prea mult timp. Prin urmare, organizarea evidenţei agenţilor secreţi de către Ministerul Afacerilor Externe al Rusiei – componentă esenţială a unui serviciu de informaţii – era grav deficitară. În această situaţie, s-a decis considerarea ca plauzibile a celor declarate de Imbo, prin analogia cazului său cu cazul binecunoscut al serdarului Lupu Anastasiev. Pentru a menţine o corespondenţă secretă cu Imbo, comandamentul rus i-a furnizat acestuia un cifru special în limba franceză.

La acea vreme, generalii Prozorovski şi Goliţân erau interesaţi de iniţierea şi menţinerea unor comunicări secrete cu dregătorii moldoveni, în vederea obţinerii, mai ales, de informaţii despre trupele turceşti şi situaţia din principat. Ca urmare, încă de la începutul campaniei din 1769, chiar înainte ca principalele forţe ale armatei ruse să intre pe teritoriul Moldovei, comandamentul acesteia a stabilit contacte relevante cu reprezentanţii autorităţilor religioase şi seculare din ţinuturile de nord ale principatului, din Bucovina până la Soroca.

Înainte de începerea campaniei din vara anului 1769, principalele forţe ale Armatei I, comandate de A. M. Goliţân, au fost concentrate în tabăra din apropierea satelor Minkovţi şi Antonovka, la 40 km nord-est de Cameniţa. Declanşarea campaniei a avut la 14 aprilie 1769³⁹, moment considerat oportun pentru deschiderea unei campanii de vară, potrivit condiţiilor climatice şi concepţiei militare a epocii. După ce, la 15 aprilie, oastea rusă a traversat Nistrul pe podul construit lângă Kalus şi a lăsat acolo transportul greu, cu o rezervă minimă de muniţii şi provizii, s-a îndreptat spre Hotin, unde se afla un corp de avangardă ture al lui Kahraman Paşa. La 19 aprilie, în ziua de Paşti, sub zidurile Hotinului a avut loc prima bătălie semnificativă a războiului. Trupele ruse au atacat în jurul orei trei după-amiaza. Lovit de focul eficace al artileriei ruse, inamicul s-a retras din retransamente, astfel încât nu s-a ajuns la lupte corp la corp. Trupele ruse i-au urmărit pe turci până la palisada cetăţii şi au capturat diverse trofee. Incendiul izbucnit în timpul bătăliei a distrus cea mai mare parte a suburbiilor Hotinului.

Raportul lui Goliţân privind bătălia şi victoria de la Hotin a ajuns la Țarskoe Selo în seara zilei de 30 aprilie. Ecaterina a II-a, care se retrăsese deja în camerele private ale palatului, după ce a primit raportul, a ieşit şi, împreună cu suita sa, s-a îndreptat spre biserica curţii pentru a se ruga. Deşi în toiul nopţii, o mulţime de locuitori şi oficiali ai Gărzii s-au adunat cu această ocazie. A doua zi, 1 mai, împărăteasa a sosit la Sankt-Petersburg pentru anunţarea solemnă a

³⁸ *Ibidem*, f. 275-276.

³⁹ *Ibidem*, f. 334-335 v.; *Журнал военных действий армей ея императорскаго величества 1769 года* [Jurnalul acţiunilor militare ale armatei Majestăţii Sale Imperiale din 1769], Sankt-Petersburg, Tipărit pe lângă Colegiul Militar de Stat, [1770], p. 5 (în continuare, *JVD*).

veștii victoriei, în cinstea căreia artileriile cetăților Sankt-Petersburg și Amiralității au tras 101 salve de tun; s-a oficiat o slujbă de mulțumire, la care au participat toți generalii capitalei și ambasadorii străini⁴⁰. O sărbătoare grandioasă pentru prima victorie a trupelor ruse, nu numai în războiul cu Turcia, ci și de la începutul domniei Ecaterinei a II-a, este explicabilă în acest context.

Cu atât mai mare au fost uimirea și dezamăgirea provocate de următorul raport al lui Golițan, din 20 aprilie, în care acesta relatează despre retragerea Armatei I. S-a dovedit, astfel, că orice capturare a cetății „cu repeziciune”, ba chiar prin șiretlicuri militare, era exclusă. Armata rusă nu numai că nu dispunea de artilerie de asediu, ci întâmpina și dificultăți de aprovizionare, având aproape epuizate și rezervele minime de provizii și muniție pentru artileria de câmp⁴¹. În aceste condiții, Golițan a luat decizia retragerii la magaziiile sale de provizii. Imediat, în 21 aprilie, armata rusă s-a retras de la Hotin, iar în 24 aprilie a trecut înapoi peste Nistru. Se pare că această primă retragere de la Hotin a deranjat-o în mod deosebit pe împărăteasă, întrucât evenimentul a generat o stare de rușine personală în fața societății din capitală și, prin intermediul diplomaților străini, întregii Europe. Evenimentul a agravat considerabil relația împărătesei cu generalul Golițan pe parcursul campaniei.

Prima provocare majoră pentru cneazul A. M. Golițan a fost creșterea concomitentă a influenței la Curte a „partidei lui Panin”. Aname contelui Nikita Panin i-a revenit misiunea redactării textului răspunsului (rescriptului) către Golițan, în care se exprima, într-un ton vizibil sever, dezacordul față de raportul privind retragerea armatei ruse peste Nistru:

Cu atât mai surprinzător, nu găsim în aceasta imaginea unor motive satisfăcătoare, care, fără îndoială, v-au pus într-o asemenea extremă, încât în ziua următoare să lăsați să vă scape din mâini slava pe care o puteați obține prin deschiderea primei campanii și tot avantajul dobândit asupra inamicului⁴².

Prin același rescript, lui Golițan i se ordona să găsească orice mijloc posibil pentru reluarea operațiunilor ofensive. În același timp, i se transmitea, implicit, o încredere doar parțială din partea Curții. Din acel moment, Golițan trebuia să confirme toate deciziile importante privind comanda prin procese-verbale ale consiliului militar al generalilor armatei: „Pe lângă aceasta, de acum înainte, noi sperăm că nu veți înceta să ne trimiteți protocoale detaliate ale ședințelor consiliului dumneavoastră, cu deciziile lor”⁴³. În cele ce au urmat, Golițan a respectat cu strictețe ordinul primit, care era, cu siguranță, ofensator pentru un comandant suprem aflat în plină campanie.

⁴⁰ *Журнал камер-фурьерский, 1769 года: Церемониальный, банкетный и походный журнал 1769 года* [Jurnalul camerierului șef, 1769: jurnalul ceremonial, de banchet și de campanie din 1769], [Sankt-Petersburg, f.a.], p. 68-74.

⁴¹ Vezi RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 341-342 v.

⁴² *Ibidem*, f. 122 v.

⁴³ *Ibidem*, f. 124 v.

Luna mai a anului 1769 a fost o perioadă de linişte în operaţiunile militare de la Nistru. Armata I rusă se reproviziona în tabăra din satul Derajnea, din apropiere de Letichev şi Medjiboj, unde se afla principala magazie cu provizii, la peste 100 km nord-vest de Hotin. În acelaşi timp, principalele forţe ale armatei otomane duceau la bun sfârşit concentrarea la Babadag, în nordul Dobrogei. În cea mai mare parte a lunii mai, s-a lucrat la construirea unui pod mare de pontoane peste Dunăre, la Isaccea. La 21 mai, însuşi marele vizir, cu Cartierul său general, a traversat podul spre malul stâng⁴⁴.

În acelaşi timp, în Moldova aveau loc evenimente majore, cu urmări politice importante. Activitatea anterioară a generalului Prozorovski, ce avea ca scop dezagregarea formaţiunilor de arnăuţi aflate în serviciul domnului moldovean, a avut rezultatele scontate. La 7 mai, la căpitanul de husari M. Anghelov, aflat cu o partidă de călare în Pocuţia,

[...] au apărut trei căpitani cu trei steaguri care serveau la domnul moldovean, împreună şaizeci şi cinci de arnăuţi aflaţi sub comanda lor, cu tot armamentul lor, inclusiv doi răniţi în momentul strecurării spre armata noastră printre rândurile armatei turceşti⁴⁵.

O sursă moldovenească precizează contextul. Potrivit cronicii lui Enache Kogălniceanu, arnăuţii din slujba domnului umblau înarmaţi pe străzile Iaşilor; turcii au încercat să-i dezarmeze, declanşându-se o vărsare de sânge. Cu gândul de a curma tulburările, paşa a ordonat spânzurarea a doi arnăuţi. Liniştea însă nu a fost dobândită, ba chiar mercenarii au conspirat în secret pentru a trece de partea ruşilor şi au plecat din Iaşi, cu un întreg detaşament călare, îndreptându-se spre Prut. Aflând despre mişcarea lor, turcii au trimis un detaşament în urmărire, însă arnăuţii s-au repezit asupra urmăritorilor, au luptat şi i-au învins, reuşind în cele din urmă să treacă de partea ruşilor⁴⁶.

Trecerea unor oşteni moldoveni în tabăra rusă a continuat. În mai – începutul lunii iunie 1769, o parte semnificativă a forţelor militare ale lui Grigore Callimachi s-a supus ruşilor. În faţa situaţiei create, domnul a încercat fără succes să se justifice în faţa marelui vizir, care tocmai sosise cu forţele sale principale la Movila Răbâia, pe Prut. Fără îndoială, pentru turci, defecţiunea arnăuţilor moldoveni în tabăra ruşilor, în mai 1769, era dovada trădării lor de către domnul Moldovei. La 14 iunie 1769, acesta a fost înlăturat de pe

⁴⁴ Vezi *Рассказ Ресми-эфендия, оттоманского министра иностранных дел, о семилетней борьбе Турции с Россией (1769-1776)* [Povestea lui Resmi Efendi, ministrul otoman al Afacerilor Externe, despre lupta de şapte ani a Turciei cu Rusia (1769-1776)], în „Библиотека для чтения” [Biblioteca pentru lectură], tom 124, partea 1, 1854, p. 20.

⁴⁵ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1825, f. 541; despre aceasta şi *ibidem*, dosar 1845, f. 363-364 v. Informaţia este repetată aproape identic şi în *JVD*, p. 20-21, cu o singură precizare, faptul că aceşti arnăuţi erau creştini.

⁴⁶ (Pseudo-)Enache Kogălniceanu, *Letopiseşul Ţării Moldovii de la domnia întâi şi până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voevod (1733-1774)*, ediţie critică de Aurora Ilieş şi Ioana Zmeu, Bucureşti, Editura Minerva, 1987, p. 139.

tron și reținut, iar la 28 august (8 septembrie) din același an a fost decapitat la Constantinopol⁴⁷.

Astfel, măsurile întreprinse de cneazul Prozorovski pentru dezorganizarea formațiunilor arnăuților nu numai că au perturbat planuri relevante ale inamicului, ci au contribuit la detronarea și moartea domnului ostil Rusiei, Grigore Callimachi. În același timp, ele au dus la apariția în rândurile armatei ruse a unor detașamente de arnăuți indispensabile pentru anumite sarcini și au creat premisele recrutării ulterioare, pe scară largă, a voluntarilor din rândul locuitorilor principatelor.

După aproape o lună și jumătate de pregătiri suplimentare, Armata I a lui Golițan era gata pentru inițierea unei noi ofensive. La 23 iunie, rușii s-au apropiat de satul Samoșin, aflat pe malul stâng al Nistrului, unde a fost construit în secret un pod pentru traversarea apei. Începând cu data de 24 și până la 25 iunie la prânz, armata rusă a traversat Nistrul și s-a îndreptat spre Hotin⁴⁸. În 2 iulie, sub zidurile cetății Hotin, trupele ruse au întâlnit avangarda otomană aflată sub comanda seraschierului⁴⁹ rumelian Mehmet Pașa. Împinși de avangarda rusă, turcii nu au acceptat bătălia generală. O parte dintre ei s-au retras spre sud, iar forțe importante s-au refugiat între zidurile cetății. Și de această dată, precum în aprilie anul trecut, speranțele unei repetări a întâmplărilor din 1739 – când victoria în bătălia din preajma cetății a fost urmată de capitularea rapidă a Hotinului – nu s-au adevărit. Cel mai apropiat parc de artilerie de asediu se afla la Kiev, iar pe parcursul întregii campanii din 1769 nu s-a găsit mijloacele pentru transportarea lui. În aceste condiții, Golițan nu a avut altă opțiune decât să încerce forțarea capitulării inamicului prin blocarea și bombardarea interiorului cetății cu artileria de câmp. Numărul excesiv al personalului garnizoanei făcea inevitabile pierderile grele cauzate de bombardamente, iar foametea urma să contribuie la demoralizarea inamicului, astfel încât planul rușilor avea șanse mari de reușită.

Perioada blocadei Hotinului din iulie 1769 a fost marcată de noi relații mai active ale comandamentului rus cu reprezentanții elitei politice moldovenești. Deja la 4 iulie, la două zile după sosirea lui Golițan la Hotin, acesta a fost vizitat, „din partea celor care se numesc boieri moldoveni”, de mai mulți „dregători, cu închinăciune, propunând serviciile lor”⁵⁰. Răspunzând gestului, Golițan le-a scris,

[...] ca ei, dovadă a diligenței lor, cu prima ocazie, să trimită aici, după forțele lor, cât vor putea, tot felul de bucate sau cel puțin niște pesmet, și, în același timp,

⁴⁷ Vezi Hurmuzaki – Tocilescu – Odobescu, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, Supliment I, vol. I, p. 788-789.

⁴⁸ *JVD*, p. 36.

⁴⁹ Seraschier, serasker, în Imperiul Otoman, funcție militară importantă – comandant militar suprem, șef al trupelor pe un teatru de operațiuni militare separat. Seraschierul era numit din rândul pașalelor cu două sau trei tuiuri, adică din cinuri corespunzătoare celor de general-locomotenent sau general-șef din Rusia.

⁵⁰ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 461-462.

urmare a spuselor acestor trimiși despre animalele domestice ascunse în interiorul Moldovei în diferite locuri, am ordonat trimiterea unor unități dedicate străngerii lor⁵¹.

Apoi, la 11 iulie, în tabăra lui Golițan au apărut din nou „din diferite târguri și sate moldovenești câțiva dregători și nobili”, cu „închinăciune” și cu rugămintea de a fi luați sub protecția Rusiei⁵².

După aceasta, au sosit și trimișii înalților ierarhi. La 13 iulie, Golițan a raportat:

În data de ieri, din două mănăstiri ale locului, au venit la mine câțiva monahi și mirenii trimiși de mitropolitul moldovean Iacov [fost mitropolit – n.n.] și episcopul Dosithei de Rădăuți, cu pâine și sare și cu scrisori, cu felicitări pentru intrarea în pământurile acestea a armelor victorioase ale Majestății Voastre Imperiale, rugăciuni pentru ale Voastre viitoare reușite împotriva necinstiților barbari și cererea milei și protectoratului Vostreu monarhic față de ei și obștea lor pravoslavnică, fapt pentru care i-am încurajat, în scrisorile mele de răspuns, trimițându-le, în același timp, și salvogardii⁵³, pe care le-au cerut pentru satele lor⁵⁴.

Astfel, primii care au acționat în mod decisiv pentru stabilirea relațiilor de alianță cu comandamentul rus au fost reprezentanții înaltului cler al Moldovei. Însă, este de remarcat faptul că, în acele săptămâni, mitropolitul Gavriil Callimachi, unchiul domnului detronat Grigore, și, în fapt, a doua persoană în ierarhia puterii din principat, nu s-a manifestat în niciun fel⁵⁵.

În decurs de câteva săptămâni au fost încheiate înțelegeri de principiu și cu reprezentanți de seamă ai autorităților laice. La 7 iulie, Golițan raporta primirea unei scrisori conținând informații despre inamic de la „un dregător moldovean și în afacerile inamicului folosit”. Era vorba de stolnicul Constantin Kogălniceanu, care în acea perioadă era ispravnicul a trei ținuturi din partea centrală a nordului Moldovei – Dorohoi, Botoșani și Hârlău. Comunicarea cu acesta fusese stabilită prin intermediul locotenent-colonelului N. A. Karazin, care, cu câteva zile înainte, îi înmânase lui Kogălniceanu o salvogardie de la comandantul-șef al armatei⁵⁶.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, f. 469-470 v.

⁵³ Scrisori de protecție.

⁵⁴ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 474-475.

⁵⁵ Pentru mitropolitul Gavriil, vezi Ioan-Augustin Guriță, *Gavriil Callimachi, Mitropolit al Moldovei (1760-1786)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2017.

⁵⁶ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 471-472 v. Anterior, în cartea despre subcolonelul N. A. Karazin (*Освободитель Бухареста, passim*), fără a utiliza încă aceste documente, am emis ipoteza că acest ofițer, întors la începutul lunii iunie 1769 dintr-o misiune extrem de dificilă și periculoasă în Valahia, s-a odihnit și și-a recăpătat forțele pe parcursul verii la Cartierul General al Armatei I. Cu toate acestea, relatările lui Golițan arată că, deja în iunie, Karazin îndeplinea din nou misiuni importante de recunoaștere și diplomatice, de data aceasta pentru a stabili legături cu înalta nobilime moldovenească. Și acest lucru servește ca o confirmare suplimentară a faptului că, în 1769, Karazin a jucat un rol remarcabil în politica Rusiei față de principatele dunărene, dând dovadă de o energie și o rezistență excepționale.

În fapt, se observă că reprezentanții structurilor locale de putere ale Principatului Moldovei începuseră să treacă, implicit, de partea Rusiei.

În momentul inițierii contactelor, ambele părți au fost, în mare măsură, deschise cu privire la obiectul interesului lor principal. În acea perioadă, boierii și clericii moldoveni cereau protejarea moșiilor lor de rechiziții și orice alte impozitări din partea trupelor ruse. La rândul său, cneazul Golițan însă avea nevoie de provizii și furaje, pe care le considera necesare pentru succesul acțiunilor de la Hotin. În raportul său din 9 iulie, acesta scria: „[...] și mai ales dacă speranța dată în aceasta de moldoveni nu va fi înșelată, armata Majestății Voastre Imperiale pe această parte [a Nistrului – n.n.] nu poate suporta nicio lipsă”⁵⁷. Golițan acorda cu larghețe salvogardiile solicitate, în timp ce dregătorii moldoveni promiteau să aprovizioneze armata din preajma Hotinului. Totuși, resursele limitate de care dispuneau rușii au reprezentat un obstacol serios în calea continuării ofensivei. Același Golițan raporta:

Și, totuși, acești moldoveni, cu tot zelul lor pentru partea noastră, nu au putut să ne asigure că armata Majestății Voastre Imperiale, în momentul intrării sale în Moldova, ar fi putut găsi destule provizii, căci turcii i-au jefuit deja atât de mult pe locuitorii de aici, încât pentru subzistența ei înșiși se pot baza doar pe recolta de acum⁵⁸.

Concomitent cu blocada Hotinului de către forțele principale ale armatei ruse, corpul de avangardă al trupelor ușoare comandate de Prozorovski a înaintat în interiorul Moldovei. Unitățile sale de recunoaștere au ocupat orașul Botoșani, un nod de comunicație relevant în partea de nord a principatului, iar incursiunile avangardei se apropiau și de capitala Iași. Un rol-cheie în această evoluție l-a avut un detașament de arnăuți aflat sub comanda căpitanului M. Anghelov. Acționând ca agenți secreți, aceștia au facilitat stabilirea și menținerea legăturilor cu boierii pro-ruși din capitala principatului. Situația a fost favorizată și de scurta perioadă în care țara era fără domn. Înainte de sosirea noului domn, Constantin Mavrocordat, boierii se bucurau de o libertate sporită în afacerile și opțiunile lor politice, declarând spionilor ruși că ar fi gata chiar să declanșeze o revoltă armată.

La 8 iulie, Prozorovski îi raporta lui Golițan că:

Trimișii mei, sergentul în retragere de husari și husarul Regimentului Negru (Ciornâi) de husari au fost în Iași cu o scrisoare de la mine către boieri, dintre care sergentul a revenit la mine cu încredințarea din partea boierilor că au destul proviant și furaj și vor mai găti încă, doar ca Excelența Voastră să vă îndreptați acolo cu armata⁵⁹.

La 10 iulie, căpitanul M. Anghelov raporta că, mergând pe drumul Iașilor, a ajuns la Botoșani, de unde a trimis în recunoaștere spre Iași pe sergentul în

⁵⁷ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 468 r.-v.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 469-470 v.

⁵⁹ *Ibidem*, dosar 1825, f. 686-687; vezi și *Записки генерал-фельдмаршала*, p. 287; *JVD*, p. 51.

retragere Ivan Sakadotiev cu cazaci de pe Don, precum și un grup de voluntari sub comanda căpitanului de arnăuți Gavrilă. Această partidă a avangardei lui Anghelov,

[...] ajungând în apropiere de Iași, au trimis din partea lor un căpitan de arnăuți, Rudea, schimbându-și hainele în straie de om simplu, care a și fost în Iași chiar la panii moldoveni, unde a și găsit până la două mii de turci, tot atâția fiind și în împrejurimile Iașilor, dar dintre aceștia în Iași nu rămăseseră mai mult de cinci sute și Karaman pașa rănit, cu ciohodarul vizirului, cu toată visteria vizirului, și capudan-pașa, care ținea locul domnului moldovean, iar în preajma Iașilor, la fabrica de țesături, la 7 verste de Iași, se află și toate carele cu provizii ale confederațiilor, iar până la două mii de turci se află în împrejurimile Iașilor, iar restul au plecat, și așa panii moldoveni pe numitul căpitan Rudea, în chip tainic, cu doi oameni credincioși de-ai lor, l-au trimis la noi, unde mă aflu cu restul comandamentului, care panii moldoveni prin oamenii lor au cerut vârtos ca să trimitem măcar până la două mii de oaste rusească și ei cu oamenii lor vor da ajutor, ca pe acei turci să-i batem și să-i alungăm⁶⁰.

Primind astfel de informații prețioase, Prozorovski plănuia să atace prin surprindere Iașii pentru a pune mâna pe visteria turcilor și chiar i-a trimis lui Anghelov forțe ajutătoare: două escadroane de husari și trei sute de cazaci⁶¹. Însă cercetarea mai amănunțită a situației a arătat că în Iași existau palatul domnului, înconjurat cu ziduri de piatră⁶², și o mănăstire de piatră, bună pentru apărare⁶³, precum și câteva tunuri. Aceste informații l-au forțat pe Prozorovski să amâne punerea în aplicare a planului inițial⁶⁴.

Așadar, în iulie 1769, în timpul asediului Hotinului, comandamentul rus a dezvoltat și consolidat contactele anterioare și a stabilit altele noi cu reprezentanții înaltelor fețe bisericești și cu boierii moldoveni. Din punct de vedere politic, ocupația Moldovei era în mare parte pregătită; condiția necesară pentru împlinirea acestei misiuni rămânea victoria militară asupra turcilor la Hotin.

Blocada și bombardarea cetății au creat rapid o situație disperată pentru numeroasa sa garnizoană. Primind vești despre această situație, marele vizir, care în acel moment se afla cu forțele principale la Bender, și-a abandonat planurile de a invada provincia Elisavetgrad și s-a îndreptat spre Hotin pentru a

⁶⁰ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1825, f. 688 r.-v.; vezi și *Записки генерал-фельдмаршала*, p. 288; RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 474-475.

⁶¹ Vezi RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1825, f. 693.

⁶² Laurențiu Rădvan, Mihai Anatolii Ciobanu, *Cum arăta curtea domnească din Iași? Informații inedite din surse cartografice*, în SMIM, XXXVII, 2019, p. 195-234.

⁶³ Probabil Golia. Deși, în preajma orașului se mai aflau încă cel puțin trei mănăstiri care puteau sluji ca loc de apărare, Frumoasa, Cetățuia și Galata. Știm, dintr-un raport al lui Valcroissant, că „Rușii au întărit curtea domnească din Iași, 2 mănăstiri ortodoxe: sfântul Spiridon și Golia. Aceasta este slab întărită” (Sever Zotta, *Mănăstirea Golia. Schiță istorică*, în IN, fasc. 5/1925, 1926, p. 11).

⁶⁴ Vezi RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1825, f. 697.

ajuta trupele aflate acolo. Odată cu apropierea forțelor principale ale turcilor, la 25 iulie, Golițan a fost forțat să ridice blocada cetății, în scopul regroupării armatei sale într-un singur loc pentru întâmpinarea inamicului. Turcii însă nu au ales calea unei bătălii în câmp deschis, ci au început să-și fortifice sistematic tabăra organizată pe un amplasament înalt și greu accesibil din preajma cetății. În această situație, comandantul-șef rus, asemenea altor comandanți din războaiele ruso-turce precedente, nu a îndrăznit să ia cu asalt tabăra fortificată a forțelor principale ale armatei otomane. În timpul celor patru săptămâni de staționare la Hotin, trupele ruse nu au dus lipsă de hrană, însă situația cu furajele pentru cai a devenit critică: blocând fortăreața, trupele au golit vecinătățile pe o întindere de zeci de verste. Ca urmare, cavaleria Armatei I a pierdut temporar o mare parte din capacitatea de luptă, consecințele acestei situații fiind resimțite mai târziu, inclusiv în campania din 1770. Înțelegem astfel că Golițan a fost limitat în capacitatea sa de a ataca un inamic mult superior în cavalerie și, totodată, a fost preocupat de securitatea comunicațiilor sale pe celălalt mal al Nistrului.

În aceste circumstanțe, Golițan, după ce a obținut acordul consiliului militar al generalilor de armată, a decis să se retragă pe malul stâng al Nistrului, pentru a-i putea întâlni pe turci într-o poziție defensivă favorabilă. Trecerea a fost efectuată în deplină ordine în noaptea de 1 spre 2 august 1769. În raportul din 2 august, comandantul-șef al armatei a explicat acțiunea după cum urmează:

Când nu a mai existat posibilitatea de a lua nici cetatea, nici să-l atac fără risc pe acest inamic și nu mi-a mai rămas nimic de făcut, Prea Milostivă Stăpână, decât să mă gândesc la o trecere imediată de cealaltă parte a Nistrului, în Polonia, nu din cauza pericolului forțelor inamice, ci doar pentru ca să nu mai stăm lângă Hotin fără niciun scop și intenție și pentru ca să înlătur în timp util consecințele nefaste pentru toată cavaleria noastră, generate de lipsa de furaje și, mai ales, pentru a evita ca inamicul, cu mulțimea de cavalerie pe care o avea cu el, care nu doar că începuse să se întărească în fața noastră în toate, să ne provoace cu ușurință tot felul de obstacole, căci putea ajunge cu ușurință pe partea cealaltă a Nistrului⁶⁵.

Rapoartele lui Golițan din 31 iulie și 2 august au fost citite în ședința din 13 august 1769 a Consiliului de pe lângă Înalta Curte. Vestea celei de-a doua retrageri a Armatei I peste Nistru a umplut paharul răbdării împărătesei și, în aceeași ședință, a fost anunțată decizia sa de a-l rechema pe Golițan la Sankt-Petersburg și de a-l numi la comanda Armatei I pe contele P. A. Rumeanțev, în timp ce comanda Armatei II a fost încredințată generalului-șef contele P. I. Panin⁶⁶. Prin această mișcare, comanda ambelor armate a ajuns în mâinile părtașilor „Partidei lui Panin”. Din cauza distanței și a timpului necesar călătoriei, Rumeanțev a ajuns la locul staționării Armatei I abia la 17 septembrie 1769, perioadă în care comandantul oastei a rămas același Golițan. Dar tocmai în aceste săptămâni au avut loc evenimentele decisive ale întregii campanii din 1769.

⁶⁵ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 507-508 v.

⁶⁶ *Архив Государственного совета*, col. 31.

Strategia prudentă a fostului comandant-şef a fost, în sfârşit, pe deplin justificată. În bătălia generală defensivă din 29 august 1769, din preajma cătunului Ruda, în pădurea Racevsk, pe malul „polonez” al Nistrului, vizavi de Hotin, Armata I rusă a învins principalele forţe ale marelui vizir Moldovancı Ali Paşa, care trecuseră râul pe un pod de pontoane construit de turci⁶⁷. Apoi, la 6 septembrie, o inundaţie puternică pe Nistru a distrus acest pod, iar avangarda turcă, care număra până la 12.000 de oşteni bine aleşi, sub conducerea paşei cu două tuiuri, Zaral (amintit, în documentele militarilor ruşi, şi ca Orai) oğlu Paşa, aflându-se pe malul stâng, în fortificaţia din faţa podului, lângă satul Braga, s-a găsit despărţită de forţele principale. Goliţan a decis să profite de situaţia creată şi, în aceeaşi noapte, de 6 spre 7 septembrie, a atacat cu forţele sale bine alese. Opt batalioane de grenadieri din „corpul de rezervă” şi 12 companii de grenadieri din regimente de infanterie, împărţite în patru coloane sub comanda celor mai buni comandanţi de regiment din armata rusă, au luat cu asalt, în întunericul nopţii, pe o ploaie torenţială, în noroi nemaivăzut, reduta turcească din faţa podului şi au cucerit-o; majoritatea apărătorilor au fost străpunşi cu baionetele⁶⁸.

În noaptea următoare, de 7 spre 8 septembrie, Goliţan a ordonat instalarea mai multor baterii de artilerie chiar pe malul Nistrului, iar în dimineaţa zilei de 8 a început bombardarea taberei otomane situate de cealaltă parte a apei, sub zidurile Hotinului⁶⁹. Aceste evenimente au reprezentat punctul de cotitură al întregii campanii din 1769. Armata otomană se confrunta deja cu mari dificultăţi în ceea ce priveşte aprovizionarea cu alimente, iar trupele erau demoralizate de pierderile suferite. Dezastrul avangardei de pe malul nordic al Nistrului, precum şi canonada şi bombardarea taberei au dus la prăbuşirea psihologică finală. Armata Marelui Vizir, deşi fără a fi învinsă într-o bătălie deschisă, a început o retragere bruscă şi dezordonată, în fapt o adevărată fugă în direcţia Benderului şi a Dunării.

În noaptea de 8-9 septembrie 1769, turcii au părăsit Hotinul fără luptă. În dimineaţa următoare, cazacii, care traversară apa Nistrului cu mare greutate, aflându-se în recunoaştere, au aflat despre plecarea lor. Imediat după aceea, Regimentele 1 şi 3 de grenadieri, sub comanda generalului-locotenent baron I. K. von Elmpt, au traversat râul pe vasele turceşti găsite la mal, iar cea mai puternică fortăreaţă de la graniţele nordice ale Imperiului Otoman a căzut. Momentul capturării a avut, totodată, un caracter de-a dreptul comic:

Traversând în dreptul acestei fortăreţe, el [Elmpt – n.n.] a găsit-o încuiată din toate părţile, astfel încât a fost nevoit să ordone deschiderea porţilor nu doar

⁶⁷ Vezi *JVD*, p. 86-90; A. N. Petrov, *op. cit.*, p. 239-246.

⁶⁸ Vezi *JVD*, p. 93-97, 103; A. N. Petrov, *op. cit.*, p. 251-253; Ahmed Vasif, *Précis historique de la guerre des Turcs contre les Russes depuis l'année 1769 jusqu'à l'année 1774*, tiré des annales de l'historien turc Vassif Efendi par P. A. Caussin de Perceval, professeur d'arabe vulgaire à l'Ecole royale et spéciale des langues orientales, Paris, Chez Le Normant Imprimeur Libraire, 1822, p. 55-56.

⁶⁹ A. N. Petrov, *op. cit.*, p. 253.

corpului armat trimis special cu colonelul Melissino ci și, în același timp, urcarea zidului de un număr de grenadieri sub comanda maiorului Vranghel și a căpitanilor Hänsel și Stackelberg⁷⁰.

[...] Când, în cele din urmă, poarta a fost deschisă, el a intrat cu întreaga comandă și a constatat iarăși că această fortăreață, în ciuda importanței sale, fusese complet abandonată de inamic, încât doar douăzeci de bărbați și femei, în mare parte bătrâni, au rămas în aceasta⁷¹.

Unitățile de cavalerie trimise la scurt timp în urma turcilor nu i-au găsit nicăieri în apropiere de Hotin.

În 10 septembrie, cneazul A. M. Golițan, împreună cu întregul său personal și cu voluntarii europeni, a traversat Nistrul pe vase și, după o slujbă religioasă solemnă și un foc de salut, a inspectat cetatea și numeroasele trofee găsite în aceasta. În aceeași zi, comandantul-șef a scris o scrisoare către aliatul secret al Rusiei, marele spătar al Valahiei, Părvu Cantacuzino, prin care, cu nedisimulată bucurie, l-a informat că „cheia întregului pământ moldovenesc, adică importanta cetate inamică Hotin, a fost, în adevăr, cucerită de armele victorioase ale Majestății Sale Imperiale”⁷². Tot atunci a fost redactat un manifest către locuitorii Moldovei, cu îndemnul de a urmări și nimici inamicul fugar⁷³. Cu scrisoarea adresată lui P. Cantacuzino și cu manifestul amintit a fost trimis subcolonelul N. A. Karazin, în fruntea unei partide mărunte de arnăuți și cazaci.

Chiar atunci, imediat după căderea neașteptată a Hotinului, cneazul Golițan, fără nicio instrucțiune de la Sankt-Petersburg, din proprie inițiativă, a luat hotărârea, cu adevărat importantă, de a ocupa teritoriul Moldovei la sfârșitul campaniei anului 1769, în toamnă. Această decizie relua, în parte, acțiunile lui Burkhard Christoph von Münnich din 1739. De această dată însă, la începutul acestui nou război cu Turcia, ea avea și semnificația necesității iernării oștilor ruse în Moldova și unei perioade îndelungate de ocupare a teritoriului ei. După cum a relatat în raportul din 10 septembrie, Golițan a poruncit trimiterea unui corp de oaste aleasă, sub comanda generalului-cvartirmaister al Armatei I, generalul-locotenent baron I. K. von Elmpt,

[...] pentru urmărirea în adâncime a inamicului fugar, pentru ocuparea orașului Iași, capitala Moldovei, și pentru depunerea jurământului de credință din partea tuturor dregătorilor și locuitorilor acestui principat, aflat acum sub puterea Majestății Voastre Imperiale, și trimit în prealabil acolo manifeste scrise special în acest scop⁷⁴.

La 12 septembrie, Golițan i-a transmis lui Elmpt o instrucțiune detaliată, prin care i se ordona să se deplaseze direct spre Iași, să trimită oșteni în partide

⁷⁰ RG VIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 575-576 v. Despre aceasta și în *JVD*, p. 98-99.

⁷¹ RG VIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 575-576 v.

⁷² *Ibidem*, f. 584 r.-v.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 575-576 v.; vezi și *JVD*, p. 100-101.

mici pentru a căuta forţele inamice şi, în acelaşi timp, să convoace reprezentanţii elitei locale în capitala principatului. Acestora li s-a spus să se adune în biserica principală a oraşului, unde urmau să depună solemn jurământul de credinţă faţă de împărăteasa Ecaterina a II-a. Comandantul suprem a acordat o atenţie deosebită respectării stricte a disciplinei şi inadmisibilităţii violenţei împotriva locuitorilor, refuzând perceperea oricăror contribuţii şi taxe⁷⁵.

Vremea ploioasă, drumurile de toamnă impracticabile, lipsa vaselor şi a pontoanelor au făcut posibilă traversarea Nistrului de către forţele principale ale lui I. K. von Elmpt abia la 17 septembrie⁷⁶. În perioada 18-20 septembrie, trupele sale au traversat râul Prut, în dreptul cătunului Criva, şi s-au îndreptat spre Botoşani, primul oraş din nordul Moldovei important în drumul lor. De la Nistru, corpul uşor al lui Prozorovski a urmat un alt drum, acoperind mişcarea lui Elmpt, iar apoi s-a îndreptat spre locul numit Movila Răbâia, pe Prut. În 22 septembrie, la Botoşani, a avut loc joncţiunea ambelor corpuri (Prozorovski a ajuns acolo cu două zile mai devreme). În Botoşani, ruşii au fost întâmpinaţi de reprezentanţii boierilor şi ai clericilor mănăstirilor din preajmă. Cunoscutul arhimandrit Paisie Velickovski (1722-1794), stareţ al mănăstirii Dragomirna, originar din Poltava, a ținut un discurs de bun venit în limba rusă. Potrivit lui Elmpt, manifestul lui Goliţan privind intrarea trupelor ruse în Moldova era deja larg cunoscut moldovenilor⁷⁷, desigur, mai ales ca urmare a acţiunilor lui Karazin, care călătorise spre sud prin acele locuri cu aproximativ o săptămână mai devreme. Aceasta a facilitat, de asemenea, misiunea comandanţilor avangardei ruseşti de a atrage boierimea locală de partea Rusiei.

Pentru a se deplasa mai repede spre Iaşi, generalul Elmpt a lăsat majoritatea forţelor sale la Botoşani, luând cu sine doar patru batalioane de grenadier, un corp de *jägeri* şi cavaleria uşoară. Partida de cavalerie a subcolonelului Ivan Horvat din Regimentul de husari Galben (Jeltâi), trimisă la Iaşi mai devreme, „a intrat în acel oraş cu iuţea admirabilă şi curaj, unde au fost găsiţi până la optzeci de turci şi confederaţi, dintre care niciunul nu a scăpat, toţi au fost tăiaţi”⁷⁸. Data exactă a ocupării oraşului Iaşi de către avangarda de cavalerie nu este indicată în documentele comandamentului rus, dar, potrivit înregistrărilor diplomatului francez P. Ruffen, care a fost prezent la eveniment, aceasta a avut loc în data de 1 octombrie, adică 20 septembrie pe stil vechi⁷⁹. Iar la 26 septembrie (7 octombrie) 1769, generalul-locotenent Elmpt însuşi, cu principalele forţe ale corpului care i-a fost încredinţat, a intrat solemn în Iaşi. Şi în aceeaşi zi, în noua catedrală a oraşului, a avut loc ceremonia solemnă a depunerii jurământului de credinţă de către boierime faţă de împărăteasa Ecaterina a II-a, ceremonie condusă de mitropolitul Gavriil Callimachi.

⁷⁵ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1845, f. 581-582.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 595-601; vezi şi JVD, p. 103-104.

⁷⁷ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1847, f. 9-12 v.; vezi şi JVD, p. 107-110.

⁷⁸ RGVIA, fond 846, inv. 16, dosar 1847, f. 9-12 v.

⁷⁹ H. Deherain, *La mission du baron de Tott et de Pierre Ruffin auprès du khan de Crimée*, în „Revue de l'histoire des colonies françaises”, XV, 1923, p. 25.

Însă nu toți reprezentanții elitei moldovene au simpatizat și sprijinit Rusia. Domnul țării, Constantin Mavrocordat, numit de Poartă, și susținătorii săi au fugit spre sud, la Dunăre, unde turcii au păstrat controlul asupra principalului port comercial al Moldovei – Galați –, precum și asupra cetăților Brăila, Ismail și Chilia. Mai mult decât atât, turcii stăpâneau Benderul, pe Nistru, și Akkermanul, la limanul Nistrului. Importante forțe ale tătarilor din Crimeea, în frunte cu hanul, au rămas concentrate în Bugeac și se pregăteau, odată cu venirea frigului, să facă incursiuni devastatoare asupra ținuturilor de est ale Principatului Moldovei (viitoarea Basarabie), sub pretextul pedepsirii localnicilor pentru trădare. Continuarea luptei înverșunate era inevitabilă.

În septembrie 1769, înțelegând noua realitate militară și politică emergentă, șeful departamentului de politică externă al Rusiei, contele N. I. Panin, a avansat o idee îndrăzneată – includerea soluționării viitorului Moldovei în procesul general de pacificare a Rzeczpospolitei și de consolidare a influenței ruse acolo. În legătură cu aceasta, la 30 septembrie 1769 (adică chiar înainte ca vestea ocupării Iașului să ajungă la Sankt-Petersburg), într-o scrisoare adresată ambadorului la Varșovia, prințul M. N. Volkonski, Panin scria:

Alipirea Moldovei la Statul Rus nu ne poate fi niciodată de folos; ea nu este capabilă să se apere singură împotriva nimănui, iar depărtarea sa de granițele noastre întotdeauna va împovăra mai mult apărarea noastră, în timp ce întoarcerea sa în vechea posesiune poloneză nu numai că va angaja Republica poloneză față de Rusia într-un mod însemnat, dar ne va oferi și o modalitate naturală de a întări și asigura, în favoarea influenței noastre, deja independent de disidenții de confesiune protestantă, comunitatea credincioșilor noștri <ortodocși>⁸⁰.

Însă, Ecaterina a II-a, care inițial aprobase ideea lui Panin, a scris ulterior pe scrisoarea cu răspunsul lui Volkonski: „Moldova este cucerită de armatele ruse”⁸¹. Iar aceste cuvinte arătau clar că Principatul Moldovei era perceput de suverana Rusiei asemeni unui trofeu important, la care nu avea de gând să renunțe atât de ușor, cu atât mai puțin să o cedeze altcuiva.

Evenimentele campaniei de la Nistru din 1769 atestă elocvent că, în perioada inițială a războiului cu Imperiul Otoman, conducerea rusă nu era suficient de pregătită nici pentru a lupta în Moldova, nici pentru a atrage de partea sa elita și populația principatului. Planul strategic al campaniei din 1769, elaborat în noiembrie-decembrie 1768, prezenta inevitabilele metehne ale alcătuirii sale colective, precum și urme ale rivalității între diferitele partide de la curte și din conducerea militară a imperiului. Principala contradicție, practic nerezolvabilă, consta în stabilirea sarcinii de a captura Hotinul – cheia întregii Moldove – fără

⁸⁰ *Сборник Русского исторического общества* [Colecția Societății Istorice Ruse], tom 87, *Политическая переписка императрицы Екатерины II* [Corespondența politică a împărătesei Ecaterina a II-a], partea a 5-a, 1768-1769 гг. [Anii 1768-1769], Sankt-Petersburg – Moscova, Tipografia Universității, 1893, p. 502.

⁸¹ *Ibidem*, p. 510.

posibilitatea de a aduce parcul de artilerie de asediu sub zidurile cetăţii. Pe lângă lipsa unor planuri militare strategice bine gândite, se constată carenţa informaţiilor despre situaţia politică din Moldova, despre raportul de forţe în rândul elitei, despre partidele şi grupările boiereşti, ca să nu mai vorbim de hărţi topografice şi date statistice despre principatele dunărene. Toate acestea trebuie privite, fără îndoială, ca o formă de neglijenţă din partea cabinetului de la Sankt-Petersburg şi personal a lui N. I. Panin, care, înainte de izbucnirea războiului, a condus de unul singur politica externă a imperiului şi era excesiv de ocupat cu sarcina supunerii Poloniei.

Lipsa unei pregătiri de recunoaştere şi politice a trebuit să fie compensată prin metode de improvizaţie creatoare, situaţie inerentă politicii externe ruse în prima perioadă a domniei Ecaterinei a II-a. Iniţiativele erau prezentate la diferite niveluri – de la cei mai înalţi demnitari ai imperiului (proiectul expediţiei Arhipelagului a fraţilor Orlov), până la simpli comandanţi de armată (generalul-maior A. A. Prozorovski) şi chiar persoane particulare (locotenent-colonelul în retragere N. A. Karazin şi alţii). Succesul unei astfel de creativităţi spontane, în condiţii de criză, este întotdeauna un indicator al eficacităţii generale a mecanismului de stat, al sistemului său de selecţie a personalului şi al meritului individual al celor desemnaţi pentru misiuni de răspundere.

În 1769, în timpul în care a comandat Armata I, generalul-şef cneaz A. M. Goliţan nu a luat decizii remarcabile, nu a făcut manevre îndrăzneţe ori acţiuni decisive de atac împotriva principalelor forţe inamice (aşa cum a făcut Rumeantsev în bătăliile de la Movila Râbăia, Larga şi Cahul în campania din 1770). Principalele bătălii ale lui Goliţan aveau un scop defensiv, reuşind epuizarea forţelor turceşti prin respingerea atacurilor lor nereuşite asupra poziţiilor ruseşti. Strategia sa a fost invariabil realistă şi pragmatică. Este important de subliniat că, pe parcursul întregii campanii, generalul-şef a acţionat în cadrul directivelor strategice primite înainte de începerea acţiunilor militare şi, în acelaşi timp, a avut curajul să pună interesele armatei încredinţate mai presus de interesele politice şi personale.

Pe lângă conducerea operaţiunilor militare, Goliţan nu a neglijat problemele politice şi a sprijinit pe deplin orice întreprindere sau demers menit să apropie Moldova de partea rusă. Direcţia de acţiune aleasă s-a dovedit un succes atât din punct de vedere militar, cât şi politic. Datele prezentate în acest articol ar trebui să contribuie, cel puţin, la revizuirea aprecierilor şi judecăţilor istoriografice tendenţioase cu privire la activitatea lui Goliţan în timpul campaniei din 1769 şi să justifice necesitatea continuării studiului detaliat al evenimentelor militare din acel an, prin folosirea unui complex însemnat de materiale documentare ale Cămarilor de campanie a comandantului-şef al Armatei I.

Campania din 1769 a fost, de asemenea, deosebit de bogată în diverse episoade însemnate pentru istoricul interacţiunii armatei ruse cu locuitorii Moldovei. Figura-cheie şi actorul principal în acest caz a fost comandantul corpului de avangardă, generalul cneaz A. A. Prozorovski, care, în mare parte din propria

inițiativă, încă de la începutul ostilităților, din februarie 1769, a declanșat o activitate hotărâtoare pentru stabilirea contactelor informative și politice cu clerul și reprezentanții boierimii din nordul Moldovei.

Încă de la începutul conflictului, în ciuda exceselor inevitabile ale unor vremuri de război, simpatiile pentru Rusia au fost manifestate de o grupare filorusă considerabilă. Contactele stabilite de agenții de informații cu reprezentanții înaltului cler și cu o parte a boierilor s-au transformat rapid în legături politice și în acorduri preliminare. Comandamentul rus era însă conștient că promisiunile elitei moldovenești nu echivalau cu o disponibilitate efectivă de a oferi ajutorul material necesar trupelor ruse.

În timpul asediului Hotinului, în iulie 1769, conexiunile dintre comandamentul rus și partida filorusă au căpătat un caracter sistematic și extins. Și de această dată, rolul principal a fost jucat de comandantul corpului de avangardă, generalul A. A. Prozorovski, și de emisarul secret, locotenent-colonelul N. A. Karazin, care s-au bucurat întotdeauna de încrederea și sprijinul lui Golițan. Împreună cu succesele trupelor Armatei I, acțiunile lor au fost în măsură să pregătească, chiar înainte de căderea Hotinului, condițiile politice și organizatorice necesare pentru ocuparea celei mai mari părți a teritoriului Moldovei, staționarea pe termen îndelungat a trupelor în principat și utilizarea acestuia ca un *platzdarm* (cap de pod) în faza incipientă a unui război major împotriva Imperiului Otoman.

Traducere de Mihai A. Ciobanu

**The Dniester Campaign of General Prince A. M. Golitsyn in 1769
and Russia's Strategy toward the Principality of Moldavia
in the Initial Period of the Russian-Turkish War of 1768-1774
(Abstract)**

Keywords: the Russian-Turkish War of 1768-1774, the Ottoman Empire, Moldavia, General Prince A. M. Golitsyn, General Prince A. A. Prozorovsky, N. A. Karazin, Arnauts.

The article is devoted to the little-studied problems of the history of the Russo-Turkish War of 1768-1774, namely the military and political strategy of the top leadership of the Russian Empire and the commander-in-Chief of the 1st Army, General-in-Chief Prince A. M. Golitsyn, toward the Principality of Moldavia in the initial period of the conflict, during the 1769 campaign. Flaws in the organization of strategic planning on the Russian side, the absence of a pre-developed war plan, deficiencies in the supply system of troops, and the inability to use an artillery siege park significantly limited the effectiveness of Golitsyn's operations on the upper Dniester. This was reflected in two unsuccessful attempts by the Russian army to capture the fortress of Hotin in April and July 1769. For political and psychological reasons, these failures undermined Golitsyn's

credibility at the imperial court and led to his removal from the post of commander-in-chief. However, it was Golitsyn's pragmatic defensive strategy that allowed him to defeat the main forces of the Ottoman army in late August – early September 1769 and to force them to retreat from most of the territory of Moldova. Simultaneously with the conduct of military operations, A. M. Golitsyn and the commander of the vanguard corps of the 1st Army, Major General Prince A. A. Prozorovsky, actively engaged – largely on their own initiative – in establishing secret intelligence and political contacts with representatives of the highest boyars and clergy of Moldova. Their success in this activity, as well as the recruitment of Arnaut units composed of local natives into Russian service, largely paved the way for the rapid and successful occupation of most of Moldavia by Russian troops in the autumn of 1769.

The article is based on previously little-known archival material, mostly on the official correspondence of the Russian command.